

כשרות עוף ללא נוצות

בעשרות השנים האחרונות, הפכה החקלאות לאט-לאט מענף העוסק בגידולי הטבע לענף תעשייתי. כיוון שכך, התחילו לגדל את הגידולים השונים, צמחים ובעלי חיים, לא לפי תכונותיהם הטבעיות, אלא לפי הצרכים השיווקיים. ישנם היום משקים, בעיקר בארה"ב, בהם שוקלים את החלב שהניבה הפרה, ומיד באופן אוטומטי היא מקבלת את מנת המזון לו היא זקוקה כשהיא מחושבת על פי משקל גופה ועל פי כמות החלב שהיא צפויה עוד לתת במשך היום... החלב הנוצר ע"י הפרה היא אחד הגורמים שעבורו זקוקה הפרה למזון על פי כמותו, והגורם השני הוא גודל ומשקל גופה. אם שתי פרות במשקל 500 ק"ג כל אחת יניבו ביחד כמות חלב מקבילה לזו שתיתן פרה אחת במשקל דומה, הרי שליטר חלב שתתן הפרה השניה יהיה זול בהרבה מליטר חלב שיופק משתי הפרות הראשונות. נוסף על כך הפרה הזו תתפוס בדיוק את מחצית המקום ברפת מזה שתתפוסנה שתי הפרות הראשונות, ותאכל פחות משתיהן יחד. התוצאה היא שנעשה מאמץ עליון לייצר פרה שנותנת הרבה חלב. ואכן, הפרה הישראלית עומדת באחד המקומות הראשונים בעולם בכמות החלב שהיא מניבה בממוצע שנתי; לא מקרה הוא שהפרה שנתנה בשנה שעברה את כמות החלב הגבוהה בעולם באה ממשק ישראלי.

דומה המצב גם בגידול העופות, ומגמה זו הולכת ועולה. מטפחים את העופות בהתאם למטרת גידולם. כשמעוניינים בעופות לביצים מגדלים עופות קטנים יחסית, עם תכונה להטלת מספר גדול ככל האפשר של ביצים גדולות ככל האפשר; ככל שהתרנגולת קטנה יותר כן היא תצרוך פחות מזון לצרכי גופה, ויתר המזון שתקבל ינוצל לצורך יצירת והטלת הביצים. לעומת זאת, עוף שמגודל לצרכי שוק הבשר, תפקידו לספק בעיקר כרעיים ושניצל; עוף זה יטופח כך שהכרעיים והחזה¹ שלו יהיו גדולים וכבדים ככל האפשר. בכיוון גידול כזה מגיעים לכך שהכרעיים של העוף הזה גדולים וכבדים בעוד שהמיתרים והגידים שלו אינם חזקים כל כך, ופרדוקס זה גורם לפעמים שהגידים נקרעים מעומס הבשר. זהו אחד הגורמים, אם כי לא החשוב ביותר, לטריפות שנגרמות בצומת הגידין.

היום חלק גדול מהמערכת הגנטית של העופות ידועה לנו. הרבה מפעולות החיים נחקרו, ואנו יודעים על השינויים האפשריים בבעלי חיים ואיך להשיג אותם. ישנה אפשרות לטפח עוף עם חזה וכרעיים רחבים, שזהו, כאמור, העוף המעניין בשוק הבשר. במקביל, פיטום העופות כולו מכוון כך, שהעוף יגדל וישיג את המשקל הרצוי

1 שממנו מופק השניצל.

תוך זמן מינימאלי. אם אפרוח שמשקלו כ-45 גרם מתפתח לתרנגול בעל משקל של 2000 גרם תוך 40 יום ופחות מזה, הוא זקוק לגידול מאוד אינטנסיבי. תרנגול כזה הוא מעין מכונה שמייצרת בשר. לאור זאת, המגדל נותן לו תרופות וחיסונים רבים כדי שלא יחלה, כדי שהוא לא יצטרך לאבד כוחות ומשקל במלחמה במחלות². כל שינוי במערכת טיפוח העופות יכולה להיות משמעותית לכוון טיפוחו בעתיד. אולם ברור לכולם ששינוי של עובי הכרעיים או עובי החזה אינו משנה את מין העוף, הוא היה תרנגול ונשאר תרנגול.

לעתים אנו נפגשים במוטציות³; כתוצאה משינוי בהתפתחות מופיע תרנגול שיש לו תכונה מסויימת, כמו למשל אצבע נוספת. תכונה כזו תתבטא בדרך כלל בעוף אם היא נמצאת בשני הגנים הבאים משני ההורים, גם אם אצלם תכונה זו לא באה לידי ביטוי. במקרה כזה נצטרך לחפש את שני ההורים נושאי התכונה, ולתת להם לפרות ולרבות כל אחד בפני עצמו. חלק מהצאצאים ישאו את התכונה. אם נבודד את נושאי התכונה מתוך הלהקות נקבל שורה טהורה לגבי התכונה האמורה. אם ניתן לעוף לרבות עם עופות אחרים, בדרך כלל לא נראה את התופעה בצאצאים. כמוות הופעת התכונה בצאצאים, אם ההורים שלהם נושאי תכונה זו, ניתנת לחישוב על פי כללים מוכרים וידועים.

תכונה כזו הגדרנו בעבר כעוף שנשתנה. אם עוף בא מעוף רגיל והוא בעל תכונה מסוימת, שמיד עם הכלאתו עם עוף רגיל יתן שוב את העוף הרגיל, לא נוכל להגדיר אותו כמין בפני עצמו. אמנם בספרות ההלכתית אנו מוצאים ששינויים מעין אלה גרמו לרבנים לחשוש שהם מתארים למעשה מין חדש. בצורה זו ניסו להגדיר את העוף בעל חמש אצבעות (במקום ארבע), את העוף בעל הנוצות הזקופות על הראש, או את העוף שהוא חסר נוצות בצוואר, כמין בפני עצמו. אמנם בטבע אין שום עוף שיש לו חמש אצבעות או שהוא חסר נוצות. עופות כאלו מופיעים כתוצאה ממוטציה. אם הפרידו את העופות הללו ובמשך דורות נתנו להם לפרות ולרבות רק בינם לבין עצמם, קבלו להקה ואפילו עדר שלם הנראה כך. מי שאינו מכיר את המהלך יראה פה מין חדש, אך דבר זה כאמור אינו נכון. תרנגול זה הוא תרנגול רגיל, שיש לו תכונה מסוימת, מעין מחלה. זה דומה לאדם חולה סוכר שאינו יכול לעבד את הסוכר בצורה הרגילה, אך זה אינו גורם לכך שהוא מפסיק להיות בן אדם. לבקן סובל מחוסר צבע בעור ובשיער, אך בכל יתר תכונותיו הוא אדם רגיל.

מוטציות הן, בדרך כלל, שינויים גנטיים שליליים. הגוף מאבד תכונה טבעית שלו. אם המוטציה חיובית, שהוא לומד לעשות פעולת מסוימת, היא בדרך כלל שלילית לגוף, שכן היא יוצרת משהו שהגוף אינו מכיר אותו ואינו זקוק לו. המוטציות באות באופן מקרי. הגורמים לכך אינם ידועים. יחד עם זאת, ידוע שהפעלת כוחות כמו

2 מכאן גם בעיות היכולות להתעורר אם נותנים לעופות אלו חומרים ממריצי גידול המסוכנים לאדם.
3 מוטציה היא שינוי פתאומי של החומר התורשתי.

קרינה וכדומה מגבירה את החשש (או את הסיכוי, תלוי איך מסתכלים על זה) להופעת מוטציות. זו הסיבה שרצוי למנוע ככל האפשר קרינה על אברי ההולדה של האדם (האשכים באיש והשחלות באשה).

תרנגול בלי נוצות על הצוואר. העור החשוף נעשה אדום בזכרים בוגרים

מצד שני, ייתכן שהמגדל מעוניין להשיג מוטציות שונות לגידול העופות. ייתכן שאחת מני מאות המוטציות שיופיעו בעקבות הקרינה תהיה כזו שהיא רצויה למגדל. נתרנס את האמור לצרכי גידול העופות. עוף רגיל הוא בעל עור לבן אדמדם. כתוצאה ממוטציה ייתכן שהעור מאבד את תכונתו לייצר פיגמנט רגיל, והוא יוצר פיגמנט מעוות. ייתכן שיש אפילו שורה של מוטציות החלות אחת על השנייה. בתמונה נראה תרנגול חסר נוצות בצוואר, וכמו כן צווארו אדום. ייתכן ששתי התכונות החריגות האלו אינן קשורות זו לזו, ואחת מהן באה רק מאוחר יותר, על ידי מוטציה נוספת.

האם שינוי צבע העור מעורר שאלת כשרות? הרב כהן⁴ דן בשאלה זו, ומסיק שאין משמעות לשינוי הצבע. הצבע יוכל להיות אדום יותר, לבן יותר ואפילו כהה הנוטה לשחור.

נקט שחור

עוף שחור

4 הרב י"ח כהן, שו"ת אבני חן, דרך מסורה, כרך ב, סימנים נה-נו, בני ברק תשס"א.

ייתכן שהעור וגם הבשר יאבדו את צבעם הרגיל ויקבלו צבע אחר. ייתכן והצבע האדום הכהה הוא קלקול הצבע הטבעי, או אולי יצירת יתר של הצבע האדום. כן גם לגבי הצבע השחור. 'היהפוך כושי עורו?' שואל הנביא, אעפ"כ קורה הדבר, שבשבת כושים נולד תינוק חסר הפיגמנט ועורו יהיה בהיר. מוטציה מופיעה בטבע בסדר גודל של אחד למאה מיליונים, לכן דבר זה אינו שכיח; אולם בהשפעת גורמי חוץ, כמו קרינה, השכיחות נעשית גדולה יותר. התכונות השליליות של הקרינה ידועות מתוצאות ההפצה האטומית על הירושימה. בבעלי חיים גורמים בכונה ליצירת מוטציות; חלקן הגדול יהיה שלילי, ובעלי החיים שיסבלו מהמוטציה הזו יסולקו מהגידול, אולם אם תושג תכונה חיובית אחת יכול להגיע ממנה רווח גדול עבור המגדלים.

העוף השחור יכול להיות תוצאה של יצירת יתר של פיגמנט שחור, או של איבוד התכונה לצבע הבהיר. ייתכן, תיאורטית, ששינוי הצבע בא מהכלאה עם יצור שצבע עורו טבעי כך. הרב כהן חושש שעוף בעל צבע שחור הוא תוצאה של הכלאה בעורב, שכן צבעו של העורב שחור⁵. אולם התרנגול שיוולד ממוטציה הגורמת לצבע שחור של העור והבשר יהיה תרנגול רגיל, שבו רק צבע העור שונה. באופן טבעי יהיה זה עוף בודד, לכן בעבר איש לא ייחס לו משמעות. אולם אם חובב עופות יבודד עוף זה, וימצא אחד נוסף כזה, ויגדל צאצאים מהם שיפרו וירבו בינם לבין עצמם, הוא יוכל לבודד את נושאי התכונה, ויוכל לגדל להקה שלמה הנושאת תכונה זו. כאמור, אם העופות הללו יגדלו בתוך להקות עופות רגילים הן יפרו וירבו עם עופות הלהקה, ובאופן טבעי לא יורגש הדבר כלל בצאצאים. רק במקרה של הפרדת נושאי התכונה, אפשר יהיה לשמור על התכונה המיוחדת.

עוף חסר נוצות

בקליפורניה שבארה"ב נולד לפני כששים שנה אפרוח חסר נוצות. בזמנו פורסם הדבר, אך לא יוחס לדבר משמעות. בעלון העוסק בגנטיקה תארו אבוט ואסמונדסון⁶ את העוף שאיבד את יכולת יצירת הנוצות ברוב חלקי גופו, וכמו כן את הקשקשים ברגלים. ניסיונות ממושכים הוכיחו שאכן מדובר בגן בודד

5 יש שכתבו שבעוף שחור יש לחשוש תמיד לעורב. מאידך גיסא, תמונת העורב ידועה לנו, ואנו יודעים להבחין אם הוא דומה לעורב או לא.
6 Abott U.K. and Asmundson V.S. J. of Heridity, 1957

תרנגול בוגר חסר נוצות ובחלקו צבע אדום

הנמצא על הכרומוזום מספר 4, וגם האיזור הוגדר בדיוק. במאמר שפורסם ביוני 2012⁷ תוארה ההתנהגות של התרנגולת הזו. רואים שגם היא עוברת את תקופת נשירת הנוצות עם כל הכרוך בה, כגון הפסקת הטלת הביצים, יצירת נוצות חדשות (במקום שישן וכד') ועוד. כל זה מוכיח שיש כאן רק מוטציה מפריעה. העופות חסרי הנוצות רגישים מאוד לקור: עופות אלו כש-הוכנסו לקירור לא החזיקו מעמד בחיים אפילו במשך שעותיים, בעוד שעופות אחרים החזיקו מעמד יפה אפילו בדרגת קור חזקה יותר במשך חמש שעות ויותר.

לפעמים תגליות מקריות הן בעלות משמעות עצומה. הגמרא מספרת על דבש והדביש, דבש שהתקלקל, למאי חזי? ועונה: חזי לכתושה דגמלי⁸. הנוודים ידעו שדבש מקולקל מתאים למריחה על פצעי הלחץ שעל גב הגמלים. כאלף וחמש מאות שנה עברו עד שגילו את הפניצילין המרפא את הפצעים הללו, הנמצא בתוך הדבש שהדביש⁹. במקרה גילה אלכסנדר פלמינג¹⁰ שעובש מייצר חומר נגד בקטריות¹¹. דבש אינו מתקלקל אלא בשוליים ע"י עובש, והנה מתברר שאותו דבש מקולקל מכיל עובש המייצר את הפניצילין, ואם מורחים אותו על פצעי הגמל הוא אכן מרפא את הזיהום וכך נרפאים הפצעים.

תרנגולות בלול סובלות מחום. בקיץ צריכים לקרר את הלולים, כדי שהתרנגולות יוכלו לעבור את הקיץ החם בארצנו בשלום. הקירור נעשה לעיתים באמצעות ממטרות שמתזות מים על גגות הלולים. במחסור המים הקיים בארץ, מיותר לומר

7 Wella, K.L., Hadad, Y., Ben Avraham, D., Hillel, J., Cahaner, A., and Headson, D. J. BMC Genomics 13, 257, 2012.

8 בבא מציעא ל"ח א-ב.

9 לוינגר י"מ, דבש והדביש, תורה ומדע יא, 20, תשמ"ו.

10 Heinz Graupner: A. F., Oldenburg 1955, S. 151-157.

11 על תגלית זו קיבל ב-1945 את פרס נובל.

שאינו לנו עודף מים כדי לקרר את הלולים בקיץ. אחת האפשרויות היא לבנות קירות עבים ומבודדים, ולקרר את הלולים בעזרת מיזוג אוויר.

בשנת תשס"ב פורסם בעתונות הישראלית, שהומצא עוף מוזר חסר נוצות¹², ונשאלה השאלה האם עוף זה הוא עוף חדש? בשו"ת אבני חן¹³ כותב הרב כהן שמדובר בהרכבה עם תרנגול ננס שמטבעו אין לו כלל נוצות ואף כולו אדום כדס, מכף רגל ועד ראש. הרב כהן כותב, שבניגוד לנאמר בכתבי עת חרדיים שמדובר רק בהכנסת גנים הגורמים להאטה או ביטול צמיחת הנוצות, כאן מדובר בהכלאה. לפיכך הוא מגיע למסקנה שמדובר בעוף חדש, וצריך מסורת כדי להתיירו. אולם למעשה אין בעולם עוף שמטבעו אין לו נוצות. מדובר רק במוטציה - העוף איבד את הכושר לשמור על נוצותיו, על מנגנון הנוצה או על דרך פיתוחה, ולכן הוא בעל נוצות בודדות בלבד. גם הרב כהן מסכים שאילו היתה זו רק מוטציה לא היתה שאלה, אלא שהוא מפקפק בעובדא שזו אכן מוטציה; אולם אם ננתח את הדברים, נבין שאין שום ספק שמדובר במוטציה שקרתה באחד העופות.

במחקרים שנעשו בשנים האחרונות הוברר, שתרגולות שגדלות בחום אינן מסוגלות להמשיך לאכול את כל מנת המזון שהן זקוקות לו לגידולן, או להטיל ביצים בקצב המבוקש. במקביל הוברר שאם העופות נמצאים בתהליכי איבוד נוצות, התיאבון שלהן גדל. דבר זה הניא את החוקרים לבדוק האם יש טעם לגדל את העופות חסרי הנוצות, וכאן חזר העוף חסר הנוצות מהמוטציה מקנדה להתעניינות. חשבו שאולי ראוי הוא לגידול, בעיקר עבור ארצות טרופיות ששם חם כל השנה. זה יוכל להתאים אולי גם לישראל לעונת הקיץ. אם ירצו לגדל את העופות גם בחורף, יהיה צורך לחמם את הלולים.

כאן מועלית שאלת העוף חסר הנוצות, מבחינת ההלכה, משני אספקטים שונים:

- א. האם עוף זה הוא אותו תרנגול שיש לנו מסורת אכילה עליו?
- ב. האם ישנה הגבלה בהלכות טריפות שלא לאכול עוף חסר נוצות, כשם שאסור לאכול גלודה, שהיא בהמה שאיבדה חלקי עור נרחבים, מסויימים, כתוצאה ממחלה או תאונה?

על השאלה הראשונה נסינו כבר לענות. מדובר כאן בתרנגול שאיבד את התכונה הטבעית (הבריאה) לגדל נוצות ולהחזיק אותן במנגנוני העור, ובכל יתר פעולות חייו ודרכי רבייתו הוא תרנגול רגיל. כל העופות בלול יתייחסו אליו כאל כל תרנגול רגיל. הם יחיו יחדיו. הם יאכלו יחדיו ויזדווגו יחד ויטילו ביצים פוריות שמהם יצאו תרנגולים הנראים כמו עופות רגילים, אלא שהם ישאו את התכונה האמורה. אין שום סברא לומר שמדובר פה במין עוף שכמוהו טרם היה ולכן אין מסורה עליו;

12 "העוף מוזר - המוח הישראלי ממציא לנו פטנטים", ועוד כותרות שונות.

13 דרך מסורה כד ג, סימן לה, בני ברק תשס"א.

תרנגולות שונות בגידול יחד

הוא פשוט תרנגול, והוא אינו זקוק למסורה מיוחדת.

נענה על השאלה השניה. הגלודה¹⁴ היא בהמה שנפשט עורה עד שאינו יכול להעלות ארוכה¹⁵, בין בידי אדם בין ע"י חולי¹⁶. בהמה כזו היא טריפה, אם התופעה קיימת באיזורים מסויימים של העור. עוף שניטלה נוצתו כשר¹⁷. הרמ"א מוסיף: ויש אוסרים¹⁸. יש הבדל בין הגלודה לבין מצב של חוסר נוצות. הנוצות של כל העופות הן, לכאורה, כמו השערות של היונקים. איש לא העלה סברה שגילוח השערות יגרום לטריפה. למרות זאת, הנרצות, בניגוד לשערות, קבועות עמוק יותר בעור וחיותן גדולה יותר. תלישת נוצות מלווה לפעמים ביציאת דם. זהו מעין מצב ביניים. הסרת העור היא הגלודה, בין בבהמה ובין בעוף. הורדת הנוצות אינה קילוף העור.

הגמרא רוצה להוכיח שניטלה נוצתה אינה גלודה, ומספרת¹⁹ על תרנגולת שהיתה לרבי שמעון בן חלפתא שניטלה נוצה שלה והניחה בתנור וטלה עליה במטלית של טרסיים וגידלה כנפיים (=נוצות) האחרונים יותר מן הראשונים. כאן ההבדל בין הגלודה, שאינה יכולה להעלות ארוכה, לבין התרנגולת שגידלה נוצות יותר משהיו

- 14 חולין פרק ג משנה ב.
- 15 תוספתא חולין פרק ג הלכה ז.
- 16 יו"ד נט א.
- 17 שם סעיף ב.
- 18 כשיטת ר' יהודה בגמרא, חולין נז, א.
- 19 חולין נז, ב.

לה קודם. ההלכה אמנם אומרת שאם תלשו את נוצות הצוואר ויצא דם חוששים
אנו לפציעת הוושט, כלומר לפציעה שמתחת לעור.

למרות האמור, מובא בהלכה, שכל הצורך להחמיר הוא אם הנוצות נפלו כתוצאה
מחולי או מתאונה. אם הדבר טבעי, נפסק ש'מיהו אם נפלו נוצותיו מרוב שומן, אע"פ
שנפלו כולם ונשאר ערום, מכל מקום כשר, דהואיל ונעשה מרוב שומנו כשר'²⁰. מכאן
משמע שאם הנוצות אינן בנמצא, כגון מרוב שומן, בתנאים בריאים, אין לחשוש.
חשש גלודה קיים רק אם ניטל העור. יש לחשוש לשיטת ר' יהודה אם גם נוצות
הפלומה חסרות, כשהעוף נמרט, או אם זה בא כתוצאה ממחלה. אם זה טבעי והעור
שלם אין לחשש זה מקום.

מעניין הדיון בענין צער בעלי חיים²¹: 'כל דבר הצריך לרפואה או לשאר
דברים²² לית ביה משום איסור צער בעלי חיים, ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות
חיות וליכא משום צער בעלי חיים, ומכל מקום העולם מנעים דהוי אכזריות'. מריטת
הנוצות מאווזות חיות הוא לצורך יצירת כרים מלאים בנוצות אווז עדינות. כדי להשיג
נוצות אלו היו מורטים את האווזים מדי כמה שבועות, בדרך זו קבלו נוצות רכות
קטנטנות למילוי הכרים. תהליך זה מותר, אך מומלץ לא לעשותו משום שהוא אכזרי.
לא מצאתי מי שחשש משום טריפה, למרות שמורטים את כל האווז. אמנם הקיצור
שולחן ערוך²³ אומר שמדובר לא בפלומא אלא בנוצות, וכנראה כוונתו לנוצת אברה,
שהסופר זקוק לה לכתיבה²⁴.

יתכן גם שיש לענין העוף ללא נוצות השלכה על טיב העוף הכשר. בשנים תשל"ל -
תשל"ו, עבדנו שמואל אנג'ל ואנוכי, בבירור מנגנונים המשפיעים על מריטת העופות.
פרסמנו מספר מאמרים על מנגנונים אלו²⁵. הנסיונות שלנו התבססו בעיקר על קשר
הנוצה לגוף, והאפשרות לנתק את המנגנון. הנוצה טמונה ומחוברת לגוף באמצעות
שרירים²⁶, שניתן לנתקם באמצעות מים חמים. העוף בשחיטה שאינה כשרה עובר
במים חמים, וכתוצאה מכך מנגנון החיבור של הנוצה משתחרר. מצאנו גם הטבה
מסויימת של המריטה ע"י הכנסת העוף למים קרים²⁷, ולמים המכילים כימיקלים

20 רמ"א שם.

21 אבן העזר ה' י"ד בהגה"ה.

22 לצורך האדם וכאן יבוא הדיון, מה הוא צורך האדם.

23 קצ"א א.

24 מבחינת צער בעלי חיים זה כואב הרבה יותר, מאשר מריטת הפלומה. כמו"כ המלה למרוט
מתאימה יותר לפעולת מריטה ולא לתלישת נוצה יחידית, כפי שהסופר מחפש.

25 למשל, Some factors influencing the feather-skin connection, Br. Polt. Sci. 16, 553, 1975.

26 Effect of spinal cord transection on feather release in the slaughtered broiler, Br. Poult.
Sci. 18, 169, 1977.

27 Levinger, I.M and Kathein, R. The plucking of chicken after immersion in cold water,
Br. Poult. Sci. 14, 217, 1973.

שונים²⁸. מערכת המריטה בשחיטה הכשרה, כשלא משתמשים במים חמים, דורשת פעולה מיכנית חזקה. היא נעשית באמצעות מכות רבות על העוף. בדרך כלל פועלות כעשר מכונות מריטה, המכות באמצעות אצבעות גומי על העור מכל הכוונים ומושכות בצורה זו את הנוצות מגוף העוף וגם את אברות הזנב והכנפיים. פעולת מכונות המריטה יכולה לגרום לקרעי עור, ולשברי עצמות בכנפים או ברגלים. זה קורה במקרים רבים. אפשר לתקן חלקית נזק כזה ע"י כוון טוב של מכונת המריטה, כוון האצבעות וחוזק המכה. הנזק הכלכלי הוא גדול, מפני שקשה לשווק עוף שבור עצמות.

בעופות שאין בהן כמעט נוצות מספיק להעביר את העופות במכונת מריטה אחת ומתקבל עוף יפה ונקי לגמרי, כי המריטה הקטנה שהעוף עדיין זקוק לה היא עדינה, ואינה גורמת לנזקים. אז נראה העוף כמעט כמו העוף הלא-כשר במדינות חוץ. ייתכן וגידול עופות חסרי נוצות יקל על המשק, חוץ מהחיסכון במזון שנצרך לגידול הנוצות, ויתן לעוף הכשר מראה טוב יותר. עניין העוף חסר הנוצות ראוי לעיון גם בשוק הבשר הכשר, והעלינו במאמר זה קווים למחשבה. כשהעליתי את הדברים לפני הרב דוד וורנר שליט"א, רבה של חדרה והאחראי למשחטות ברבנות הראשית, הוא הסכים לדבריי, ואמר שאינו רואה בעייה בנידון²⁹.

28 לוינגר, י"מ, טבילת עופות במים קרים ובתמיסות חימויות לפני המריטה, המעין טבת תשל"ד.

29 ברצוני להביע תודה לפרופסור אביגדור כהנר מהפקולטה לחקלאות ברחובות, על סיועו במידע, בהדגמת העופות ובהערותיו על מאמר זה.

דָּבְרוּ אֵל כָּל עַדְת וְגו' בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבִת וְגו'.
דהיינו שיתעוררו עצמם בתשובה עילאה. וזהו ויקחו לכם שה, ראשי תיבות שערי
התשובה; לבית אבות, רצה לומר כשאדם רוצה לעשות תשובה שלימה צריך
לתקן מה שקלקל הוא וגם לתקן חטא אבותיו, דהיינו בְּרָא מִזְבֵּחַ אָבָא, על כן
אנחנו אומרים אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּנוּ כדי לתקן גם כן חטא האבות. וזהו שה
לבית אבות שה 'לבית', היינו לעשות תשובה מה שקלקלו הוא ובני ביתו. ואם
ימעט הבית מהיות משה, רצה לומר שאינו יכול להתעורר עצמו ובני ביתו
בתשובה מחמת עצמו, ולקח הוא ושכנו, רצה לומר יקרב עצמו לְשִׁכְנֵים טוֹבִים
– לצדיקים, ועל ידם יתעורר בתשובה שלימה. במכסת נפשות, רצה לומר שעל
ידי שיתעוררו בתשובה שלימה יהיו מכוסים מהמקטרגים של היצר הרע,
שהנפשות שלהם יהיו מכוסים בעולם הבינה. וזהו תכסו על השה, רצה לומר על
ידי התשובה תהיו מכוסים בעולם הבינה מכל הקטרוגים...
מאור ושמש שמות פרשת בא